

ARTICLE

Sariling atin: Ang nagsasariling komunidad na pangkomunikasyon sa disiplinaryang Araling Pilipino

Ramon Guillermo

ABSTRAK

Tatalakayin ng papel ang maaaring ibig sabihin ng pagkakaroon ng “komunidad” (o magkakaugnay na mga “komunidad”) ng mga mananaliksik sa larangang Araling Pilipino (AP) bilang “komunidad na pangkomunikasyon”. Pahapyaw na titingnan kung ano ang maaaring implikasyon ng ganitong konsepto para sa mga usapin ng institusyonalisasyon, talastasan, pananaliksik, publikasyon, sirkulasyon, wika, pagsasalin, pilosopiya, at mga lapit sa AP. Magiging tampok dito ang susing papel ng pagpapalakas ng iba’t ibang anyo ng panloob na pagkakabigkis ng mga indibidwal at pangkat ng mga mananaliksik sa AP upang sumibol ang tinatawag na “nagsasarili o awtonomong Araling Pilipino”.

MGA SUSING-SALITA

komunidad na pangkomunikasyon, Araling Pilipino, Pantayong Pananaw, agham panlipunan sa Pilipinas, intelektuwalisasyon ng wikang Filipino

ABSTRACT

This paper discusses the possibility of a Philippine Studies “community” (or interconnected “communities”) of researchers working within “communication communities”. From a general overview, an examination will be made regarding the application of this concept with respect to issues of institutionalization, discourse, research, publication, circulation, language, translation, philosophy, and the various approaches to Philippines Studies. Special emphasis will be given to the key role of strengthening the various forms of internal interconnection between individuals and groups of researchers within Philippine Studies towards developing what may be called an “autonomous Philippine Studies”.

KEYWORDS

communication community, Philippine Studies, Pantayong Pananaw, social science in the Philippines, intellectualization of the Filipino language

Pinagsalita ni Luther ang Bibliya ng Aleman, ikaw, pinagsalita mo si Homer sa wikang ito. —ito ang pinakadakilang handog na maibibigay sa isang bayan; sapagkat ang isang bayan ay nananatiling barbariko at hindi itinuturing ang mga kahanga-hangang bagay na nalalaman nito bilang tunay na kaniya, hangga't hindi niya ito *nakikilala sa sariling wika*. . . sa gayo'y gusto kong sabihin hinggil sa aking nais pagsikapan, na gusto kong subukang turuan ang pilosopiya na magsalita ng Aleman.

[Luther hat die Bibel, Sie den Homer deutsch reden gemacht, —das größte Geschenk, das einem Volke gemacht werden kann; denn ein Volk ist so lange barbarisch und sieht das Vortreffliche, das es kennt, so lange nicht als sein wahres Eigentum an, als es [es] nicht in seiner Sprache kennen [lernt]. . . so will ich von meinem Bestreben sagen, dass ich die Philosophie versuchen will, deutsch sprechen zu lehren.]

—Georg Wilhelm Friedrich Hegel Liham kay J. H. Voss Mayo 1805

Kung ayaw [ng mga Espanyol] ituro sa inyo ang kanilang wika, palaguin ninyo ang *sarili ninyong wika*, palaganapin, panatilihin sa bayan ang sariling pag-iisip, at imbes na maghangad na maging isang lalawigan ay ihangad na maging isang bansa, sa halip na mga kaisipang namamanginoon ay magkaroon ng mga kaisipang malaya... [Akin ang salin at diin. —RG]

(Si no quieren enseñaros su idioma, cultivad el vuestro estendedlo, conservad al pueblo su propio pensamiento, y en vez de tener aspiraciones de provincia, tenedlas de nacion, en vez de pensamientos subordinados, pensamientos independientes...)

—Jose Rizal, *El Filibusterismo* (1891)

Introduksiyon

Nailimbag ang salin ng Bibliya ni Martin Luther sa wikang Aleman noong 1522. Isa itong pangkasaysayang panandang bato sa pagsisikap ng mga Aleman na paunlarin at isulong ang kanilang wika sa pamamagitan ng pagsasalin at orihinal na paglikha sa lahat ng larangan ng kaalaman. Gayunpaman, kahit halos tatlong-daang taon na ang namagitan, (at kahit pa nailathala na ni Immanuel Kant ang mga klasikong pilosopikal na obra), ay tila nagsisikap pa rin si Georg Wilhelm Friedrich Hegel noong bungad ng ika-labingsiyam dantaon na turuan sa abot-kaya ang Pilosopiya na “magsalita” sa wikang Aleman. Pagkaraan ng isang-daang taon pa, noong 1917, ay inilathala ni Albert Einstein ang kanyang papel hinggil sa teorya ng *relativity* na orihinal na nakasulat sa wikang Aleman. Ano ang kinalaman nito para sa paksa ng Araling Pilipino (AP)? Susi rito ang palagay ni Hegel na hindi maituturing ng isang bayan na ganap na kaniya ang isang kahanga-hanga o dakilang bagay hangga't hindi nito nakikilala ang sariling wika. Ang AP ay nahihinggil sa mga bagay na “sariling atin” (kahanga-hanga man o hindi). Sa gayon ay nararapat lamang na pangunahing matutuhan at magagap ang AP sa “sariling wika”. Ngunit ano kaya ang katayuan ng nababanggit na “sariling wika” sa mas makitid na larangang akademiko ng AP? May pagkakaiba marahil at dagdag na salimuot na kailangang harapin ang AP

kaharap ng pahayag ni Hegel sa itaas. Halimbawa, sa sipi mula sa *El Filibusterismo*, nanawagan si Simoun na palaguin at palaganapin ang “sariling wika”. Magandang ideya, pero, sa kasamaang palad, hanggang sa ngayon ay parang bukas pa rin ang tanong kung ano at alin nga ba ang tinutukoy rito na “inyong *sariling wika*”? Sa anong wika susulatin sa gayon ang Araling Pilipino? Kapag tinanong ang bawat isa sa atin ngayon kung ano ang ating “sariling wika”, ano kaya ang magiging sagot natin? Dulot ng salimuot ng kontekstong pangwika sa Pilipinas, hindi masasabing simple ang sagot sa tanong na ito.

Zeus Salazar: Pakikipagtalastasan sa Pantayong Pananaw

Marami na akong nasabi hinggil sa Pantayong Pananaw (PP) ni Zeus Salazar na may iba't ibang diin, lalim, at direksiyon (cf. Guillermo, 2003; 2008; 2009; 2009a; 2010). May ilan sa mga ito na naging mas malinaw at matagumpay kaysa sa iba. May mga pagkakataon na tila wala nang pag-usad at naipit sa “untul” na katayuan ang debate (Paluga, 2012), pero laging lumilitaw ang hamon at pangangailangang “basahin at basahin muli” (Paluga, 2009) ang PP. Tila hindi masaid-said ang mga usaping maililina, mapag-uusapan, at mapagdedebatehan kaharap ng makapangyarihang kontribusyong intelektuwal ni Salazar sa AP. Itong matagal ko nang pakikipagtalastasan sa kaisipan ni Salazar ang dahilan din kung bakit siya ang magiging tampok sa pagtalakay sa ibaba at hindi iba pang mga magagaling na palaisip at manunulat na may kinalaman at malalaking ambag din sa mga usaping ito. Si Salazar din ang isa sa mga pinakabinabasa kundi man isa sa mga pinakamaimpluwensiyang Pilipinong iskolar sa larangang ito kung pagbabatayan halimbawa ang bilang ng mga banggit sa kaniya sa mga tesis at disertasyon sa AP (batay sa panimulang pagbibilang na isinagawa ko sa UP Asian Center at UP Kolehiyo ng Arte at Literatura). Sa pagkakataong ito, maraming uuliting dati nang puna sa kasalukuyang papel pero may ilan ding maituturing na bagong obserbasyon at mungkahi. Ngunit bago ang lahat, at para lamang maging mas malinaw ang ibig ditong sabihin, sisipiin muli ang napakakilala nang pagbubuod ni Salazar (1997) sa balangkas at ideya ng PP:

Ang buod ng pantayong pananaw ay nasa panloob na pagkakaugnay-ugnay at pag-uugnay ng mga katangian, halagahin, kaalaman, karunungan, hangarin, kaugalian, pag-aasal, at karanasan ng isang kabuuang pangkalinangan—kabuuang nababalot sa, at ipinapahayag sa pamamagitan ng isang wika; ibig sabihin, sa loob ng isang *nagsasariling talastasan/diskursong pangkalinangan* o pangkabihasnan. Isang realidad ito sa loob ng alin mang grupong etnolingguwistikong may kabuuan at kakanyahan, sa atin at sa ibang dako man ng mundo.

Sa lahat ng mga wikang Pilipino, matatagpuan ang mga konseptong katumbas ng sa Tagalog o P/Filipinong “kayo”, “kami”, “sila”, at “tayo”. Tinutukoy nitong huli ang nagsasalita at ang lahat ng kausap, kasama kahit na iyong wala subalit ipinapalagay

na kabahagi sa kabuuang kinabibilangan ng nagsasalita at mga kausap. Halimbawa, ang ekspresyong “tayong mga Pilipino”, sa pagkakaiba nito sa “kaming mga Pilipino”, ay implisitong nagpapahiwatig na ang nagkakausap-usap ay mga Pilipino lamang. Ibig sabihin, hindi kasali ang mga banyaga, ang mga di-Pilipino. Sa sitwasyong ito, ang kalagayan, konsepto, kaisipan, at ugali na maaaring pagtuunan ng pansin ay madaling maintindihan, dahil napapaloob sa ating sariling lipunan-at-kalinangan, na kapwa ipinahihiwatig ng (at nakabalot sa) *isang wikang nauunawaan ng bawat isa*. Maipagkakabit-kabit natin sila sa isa’t isa nang hindi na kailangan pang tukuyin ang iba pang mga konsepto, tao, ugali, at kaisipan na kaugnay nila. *Sa katunayan nga, maraming bagay at dalumat ang implisito nating nauunawaan at napag-uugnay-ugnay. Sila at ang kanilang kaakibat na pag-uugali ang siyang bumubuo ng isang “mentalidad” (natatangi at katangi-tanging kaisipan at pag-iisip)* na mahirap maintindihan ng isang dayuhan na hindi pa nakapapasok sa isang kalinangan-at-lipunang may pantayong pananaw.

Ibig sabihin, kung ang isang grupo ng tao ay nag-uusap lamang hinggil sa sarili at sa isa’t isa, iyan ay maihahalintulad sa isang sistemang sarado o closed circuit—isang “nakapinid na pag-uugnayan/pakikipag-ugnayan”. *Nagkakaintindihan ang lahat* nang hindi na dapat tukuyin ang iba pang bagay na nasa labas o panlabas. Samakatuwid, ang isang lipunan-at-kalinangan ay may “pantayong pananaw” lamang kung *ang lahat ay gumagamit ng mga konsepto at ugali na alam ng lahat ang kahulugan, pati ang relasyon ng mga kahulugang ito sa isa’t isa. Ito ay nangyayari lamang kung iisa ang code* o “pinagtutumbasan ng mga kahulugan”, ibig sabihin, isang pangkabuuang pag-uugnay at pagkakaugnay ng mga kahulugan, kaisipan, at ugali. Mahalaga (at pundamental pa nga) rito ang *pagkakaroon ng iisang wika bilang batayan at daluyan ng pang-unawa at komunikasyon*. (pp. 82–83) [Akin ang mga diin. —RG]

Tila may pagkakahawig ang nosyon ng iskolar na Malaysians na si Syed Farid Alatas (2006) ng “awtonomong agham panlipunan” sa isinusulong ni Salazar na “nagsasariling talastasan/diskurso”. (Kahit pa posibleng ang mas tapat na salin ng “awtonomong agham panlipunan” ay “nagsasariling agham panlipunan”.) Tulad ng PP, ibinalangkas ni Alatas ang mungkahi bilang isa sa mga tunguhin ng “pagsasakatutubo” (*indigenization*) ng agham panlipunang may “kabuluhan” (*relevance*) para sa sariling bansa at kultura. Ayon sa kaniya, bahagi ito ng pagbubuo ng “alternatibong diskurso” (*alternative discourse*) na tatapat at tutugon sa mga diskursong dominante ng kanluraning agham panlipunan:

Binibigyang-kahulugan ang tradisyon sa agham panlipunan na nagsasarili bilang yaong independiyenteng nagpapalitaw ng mga problema, lumilikha ng mga konsepto, at mapanlikhang gumagamit ng mga metodolohiya samantalang hindi intelektuwal na nadodomina ng ibang tradisyon. Hindi ito nangangahulugan na walang mga impluwensiya mula sa, at walang matutuhan mula sa ibang mga tradisyon. Hindi tinatanghian ang mga ideya batay lamang sa pambansa o pangkulturang pinagmulan ng mga ito.

(An autonomous social science tradition is defined as one which independently raises problems, creates concepts and creatively applies methodologies without being intellectually dominated by another tradition. This does not mean that there are no influences from, and no learning involved from other traditions. Ideas are not to be rejected on the grounds of their national or cultural origins.) (p. 112)

Maliban sa patuloy na dominasyon ng mga tradisyon ng agham panlipunan na kanluranin (o mas eksakto, “Europeo-Anglo-Amerikano”), nakikita ni Alatas ang tradisyong “natibista” (sa kabila ng paghahanay din niya rito bilang isang uri ng “alternatibong diskurso”) bilang isang *reaktibong* pagbabaligtad lamang ng Eurosentrikong pag-iisip at hadlang sa isang ganap na nagsasariling agham panlipunan. Taliwas sa sinasabi diumano ng mga “natibista”, hindi nananawagan si Alatas na itakwil ang lahat ng mga konsepto at teorya mula sa Kanluran at palitan ang mga ito ng mga katutubong konsepto. Iginigiit lamang niya na dapat seryosong harapin ang mga “hindi-Kanluraning” batis ng mga ideya at konsepto sa agham panlipunan kasabay ng tuloy-tuloy na pagkritika at pagsusuri ng kabuluhan ng mga konsepto mula sa Kanluran (Alatas, 2006, p. 16). Ayon sa pormulasyon ni Alatas, magpapatuloy ang kritikal na paggamit ng agham panlipunan mula sa Kanluran at ang magiging panukat at batayan ng pagtanggap sa mga partikular na bahagi nito ay ang “kabuluhan” (*relevance*) nito, hindi ang pinagmulan nito per se. Bagama’t ang tinalakay ni Alatas sa kanyang akda ay ang “agham panlipunan” at ang paksa ng papel na ito ay ang AP, makikitang makabuluhan ang problema ni Alatas sa ganitong usapin. Ang tanong pa nga ni Alatas ay kung paano magkakaroon ng agham panlipunan (sa malawak nitong pakahulugan) na mas tapat at angkop sa sariling realidad ng mga bansang tulad ng Pilipinas. Gumamit si Alatas ng balangkas na neo-Marxista upang magagap at maunawaan ang penomenon ng dominasyon ng Kanluran sa pandaigdigang agham panlipunan. Inilarawan niya ang kasalukuyang kalagayan nito sa pamamagitan ng mga terminong, “global division of labour in the social sciences”, “academic imperialism”, “dependency”, at iba pa. Maibubuod sa gayon ang awtonomo o nagsasariling agham panlipunan batay sa sumusunod na mga katangian: (1) lumilikha ito ng sariling mga teorya, konsepto, at metodo ng pananaliksik; (2) lumilikha ito ng sariling mga problema at adyenda ng pananaliksik; at (3) kritikal itong humahalaw ng mga konsepto, metodo, at mga problema mula sa tradisyon ng agham panlipunan ng Kanluran.

Mapupuna na hindi matingkad kay Alatas ang usapin ng pagtataguyod ng alinmang partikular na wika bilang wika ng agham panlipunan. Sa ganitong bagay nahahawig ito sa huling yugto ng produksiyong intelektuwal ni Virgilio Enriquez (1994), na patuloy na nagsikap maglinang ng mga “katutubong” konsepto sa kabila ng paggamit ng Ingles bilang pangunahing wika ng pagsusulat. Sa katunayan, dahil tila hindi nabigyan ng sapat na pagpapahalaga ni Alatas ang usaping pangwika sa sariling paglalahad, nagpapakita ng malaking bentahe si Salazar sa aspektong ito. Samakatwid, masasabing natuklasan ni Salazar ang isang mahalagang anyo at mekanismo para sa pagbubuo ng isang nagsasariling agham panlipunan na hindi

sapat na nabigyang-pansin ni Alatas. Natukoy ito ni Lily Mendoza (2007) nang binansagan niya ang PP bilang “communication-based framework”. Sa *pagdalas, pagtindi, at paglalim* ng nagsasariling talastasan sa wikang pambansa ng isang nagsasariling komunidad na pangkomunikasyon ng mga iskolar sa AP ay maaaring kusang lumitaw ang mga orihinal na teorya, konsepto, metodo, suliranin, at adyenda ng pananaliksik (ang paggamit ng “komunidad na pangkomunikasyon” dito ay halaw sa paggamit ni Dussel (2013, p. 233)). Maging ang kritikal at mapagbuong paghalaw ng mga konsepto, metodo, at problema mula sa Kanluraning agham ay magiging bahagi ng talastasang ito. Ibig sabihin, nakasalalay sa pagpapatatag at institusyonalisasyon ng mga anyo at pamamaraan ng pakikipagtalastasan sa wikang pambansa ang pagsibol ng nagsasariling agham panlipunan na may orihinalidad at kabuluhan batay sa mga pamantayan ni Alatas. Sa isang banda, ang maramihan at masiglang paggamit ng wikang Filipino bilang kasangkapan sa agham panlipunan ay maaaring magbunga ng bagong mga konsepto at teorya. *Maaari* lamang, sapagkat hindi awtomatiko na makalilikha ng bago at makabuluhang kaalaman ang paggamit sa wikang Filipino per se. Sa kabilang banda, ang paggamit ng wikang ito ay posibleng tumungo sa higit na demokratisasyon at paglapit ng agham panlipunan sa mga paksain at usaping may kabuluhan sa sambayanan. Pero bago ang lahat, kailangang linawin ang maipapalagay na “tamang konsepto” ng wikang pambansa. Para rito ay nakasapat at tumpak na sipiin ang pahayag ni Ricardo Nolasco (2015):

Mas realistiko ang ideya ng pambansang *lingua franca* para tumukoy sa wikang pambansa ng Pilipinas. Ito ay uri ng Tagalog na natural na lumitaw sa Kamaynilaan at iba pang erya ng bansa kung saan nagtatagpo at nagsasalubungan ang mga wika ng iba’t ibang mamamayan. Buhat sa pagiging wika ng Katagalugan ay lumaganap ito sa buong kapuluan sa tulong ng masmidya. Idinagdag ito ng maraming tagapagsalita bilang pangalawang wika o L2 sa kanilang mga unang wika (L1). Nagkaroon ito ng iba’t ibang bersiyon sa Baguio, Davao, sa GenSan, sa Cotabato at sa Ilocos. Gayunpaman, hindi maitatangi na ang uri ng Tagalog/“Filipino” na may mataas na prestihiyo, may malawak na panitikan, tinitingala, itinuturo sa eskuwelahan at pinapalaganap ng masmidya ay ang wika ng Kamaynilaan at Katagalugan.

Hindi ang nilalaman o mensahe ng mga talastasan per se ang lumilikha ng panloob na integrasyon ng mga elementong nasasangkot sa isang komunidad pangkomunikasyon kundi ang dalas, o masasabing *intensidad*, ng mga ugnayan nito sa isa’t isa. Gayunpaman, hindi talaga ganito kasimple ang usapin kung PP ang pinag-uusapan. Kapansin-pansin na hindi lamang pagkakaisa sa paggamit ng wika ang iginigiit ni Salazar sa “pagbubuod” ng PP. Hindi sapat na magkaroon ng wikang magsisilbing daluyan at batayan ng diumanong “nagsasariling talastasan”. Para kay Salazar, sa iisang “wikang nauunawan ng bawat isa” ay may iisa ring nakapaloob na “mentalidad” (marahil galing ang konseptong ito sa pagsasanay sa Pransiya ni

Salazar sa kasaysayan ng mga *mentalité*). Ang “mentalidad” na ito ang naglalaman ng kodigo (*code*) ng pag-unawa at pagkakaunawaan sa loob ng “nagsasariling talastasan”. Hindi makalalahok (o hindi pahihintulatang lumahok) sa talastasang ito (sapagkat *nakapinid* nga sa kaniya) ang hindi nakaaalam ng kodigong panlahat. Malapot ang konsepto ni Salazar ng wika na malapit sa mga pagkaunawang antropolohikal. Lumilitaw na sa paglahok sa “nagsasariling talastasan”, hindi nakasapat na ang kalahok ay nagsasalita o nagsisikap magsalita at magpahayag sa wikang Filipino, kailangang idagdag pa rito, na mula sa wikang ito, tumutubo sa kamalayan ang itinuturing na *iisang* mentalidad, kaisipan, kahulugan, ugali na ipinapahiwatig at binabalutan ng wikang ito (Hau, 2002).

Tinukoy ni Paluga (2009) sa isang sulatin ang mga sangkap na ipinapalagay niyang *hard kernel* ng PP:

“(a) pagbubukas-usapin (at laging pag-aabala) sa panloob na ‘pag-uusap’ at sa istatus ng ating ‘wika’ o pagwiwika (mangyari pa, hindi simpleng ‘salita’ ang tinutukoy ng ‘wika’); (b) preferensiyal na lapit sa kategoryang ‘kalinangan’ ... ; at, (c) pagbibigay-diin (sa pananaliksik) sa mga ‘pang-kaisipang’ elemento ng pamumuhay (kung kaya’t may pokus sa mga ‘pakahulugan’)” (p. 119).

Tapat ang mga obserbasyon ni Paluga hinggil sa PP kung kaya’t dapat pag-ibahin sa ganitong pormulasyong mababanaag kay Salazar ang ilang “mas maluwig” o “minimal” na bersiyon ng PP tulad ng isinusulong ng historyador na si Rhommel Hernandez (2009). Ayon sa kaniya, “nagiging bahagi ng Pantayo ang mga gumagamit ng Filipino yamang pasok ito ng layuning palawigin ang paggamit ng wika” (p. 141).

Sa gayon, para kay Salazar, hindi ang pagdalas, pagtindi, at paglalim ng mga salungatan, tunggalian, pagkakaunawaan, at pagkakaisa sa loob ng talastasan per se ang makapagpapalitaw ng orihinal na teorya, konsepto, metodo, suliranin, at adyenda ng pananaliksik sa larangan ng AP. Para sa kaniya, tila kusang tutubo ang lahat ng ito mula sa payak na “pag-iral” sa loob ng nagsasariling talastasang may kabuuan at sa pagiging “hard-coded” (isang terminong tumutukoy sa pag-burn sa mismong chips ng kompyuter ng mga instruksiyon para sa operasyon nito) sa pagkakaunawaang panloob. Masasabing natuklasan ni Salazar ang talastasan bilang mekanismo sa pagbubuo ng isang nagsasariling AP sa wikang Filipino ngunit masasabi ring ang mga nailalatag na kahilingan bago mapahintulatang lumahok o pumaloob sa talastasang ito ay labis na makitid, at sa ilang pagkakataon, arbitraryo. Ang talastasan sa ganitong anyo ay hindi isang larangan ng pagtatagpuan ng mga iskolar sa pangkalahatan kundi isang larangan ng pagtataguyod ng iisa lamang partikular na tunguhin sa agham panlipunan. Kahit ano pang tradisyon ng agham panlipunan ang tingnan, makikitang laging may mga pundamental na usapin at debate na kailangang pag-usapan at paninindigan sa epistemolohiya, ontolohiya, etika, metodolohiya, at iba pa na hindi maresolba ng simpleng pag-iral sa loob

ng “nagsasariling talastasang may kabuuan”. Sa mga seryosong usapan na ito, maaaring maging mga paksa ang indiheniasyon, pagsasakatutubo, natibismo, esensiyalismo, at maging ang mga tanong hinggil sa relatibong diyakronikong estabilidad ng kultura at singkronikong pagkakatulad ng mga ito. Kakatwa ang kaso ng PP sapagkat sa kabila ng paglalarawan nito sa sarili bilang isang malayang larangan ng talastasan ng mga nagfi-Filipino ay nagpapataw ito ng mga higit na makikitid na pamantayan para sa sinumang nais lumahok.

Walang masasabing talastasang ganap na sarado o ganap na bukas. Maaaring may kontinuum sa ganitong usapin. Importanteng makitang may relatibong pagkakabukas ang PP sa ordinaryong mamamayan na hindi nag-i-Ingles kumpara sa dominanteng agham panlipunan sa Ingles. (Lehitimo ang panawagan ng PP para sa demokratisasyon ng AP) May relatibong pagkasarado naman ito, hindi lamang sa mga akademikong nag-i-Ingles, kundi kahit sa mga akademikong nagfi-Filipino na itinuturing na hindi tinatablan o tinutubuan sa kamalayan ng nararapat na “mentalidad”. Kumbaga, nagfi-Filipino nga pero hindi pa rin nakakawala sa mga binabansagang dayuhang teorya at konsepto o dili kaya’y parang Pilosopo Tasyo na ibang-iba talaga ang dating ng pag-iisip na taliwas sa “nakararami”. Kahanga-hanga ang ipinapabatid na paninindigan ngunit hindi konstruktibo ang pagtanggap ng PP sa papel ng wikang Ingles at ng mga iskolar ng AP na nagsusulat sa nasabing wika. Hindi kaya kung ang pinag-uusapan ay ang nagsasariling diskurso sa agham panlipunan sa pangkalahatan, at ang AP sa partikular, may mga pintuan pang kailangang buksan upang lumawak pa ang talastasan?

Paghahambing sa Bahasa Indonesia at Wikang Filipino bilang mga wikang akademiko at intelektuwal

Maaaring ihambing ang ganitong sitwasyon sa isang kontemporaryong halimbawa ng pambansang talastasang bukas: ang maunlad na paggamit ng Bahasa Indonesia sa mga talastasan sa agham panlipunan at “Araling Indonesia” sa Indonesia. Sa Indonesia, kalahok sa isang patindi nang patindi at palalim nang palalim na talastasang hindi lamang sa loob ng akademya ang mga Islamista, postmodernista, Marxista, Pancasilaista, feminista, anarkista, Soekarnoista at marami pang ibang magiging bahagi ng paghuhubog ng materyal at intelektuwal na kinabukasan ng Indonesia. Sa kabila ng manaka-nakang interbensiyon ng sensura at iba pang mapanupil na hakbangin ng estado, masasabing masaklaw, bukas, halos walang hangganan, at pandaigdigan ang mga pinag-uusapan. Malayo na ang naabot ng Bahasa Indonesia, hindi lamang bilang wikang pambansa na halos “milagro” (*kasus ajaib*) ang nakamit na tagumpay, kundi bilang isang seryosong wika ng intelektuwal at akademikong produksiyon.

Makatutulong dito ang paglalahad ng ilang datos. Halimbawa ay sa larangan ng pagsasalin. Ayon sa *Index Translationum* ng UNESCO, ang Indonesia ang ika-50 sa lahat ng mga bansang may bilang ng mga salin na 4,384 mula 1979 hanggang 2015 (tiyak na hindi kumpleto ang listahang ito). Sa Pilipinas, 437 lamang ang mga

librong isinalin sa parehong panahon. Bilang pagkilala sa pag-usbong nito bilang isa sa mga pangunahing bansang nagbabasa, nagsusulat, at nagsasalin, itinanghal ang Indonesia bilang *Guest of Honor* sa 2015 Frankfurt Book Fair.

Upang masukat ang antas ng integrasyon ng komunidad na pangkomunikasyon sa agham panlipunan sa Indonesia hinggil sa isang partikular na paksa ay maaaring ihambing ang mga wika ng mga nakatala sa mga bibliograpiya ng tatlong librong pambungad sa kaisipan ni Karl Marx. Ang isang dahilan sa pagpili kay Marx dito bilang halimbawa ay sapagkat isa siya sa mga pinakabinabanggit na may-akda sa agham panlipunan hanggang sa kasalukuyan. Bagama't mataas din ang bilang ng pagbanggit sa ibang iskolar tulad nina Michel Foucault o Émile Durkheim, naiiba pa rin si Marx bilang isa sa mga pinakaisinasalin na may-akda sa kasaysayan ng mga wikang Europeo at bilang may pinakamalaking global na impak. Sa mga akdang nasa bibliograpiya ng introduksiyon ni Iring Fetscher (2004) kay Marx sa wikang Aleman, mapapansing 20% ang nasa ibang wika (i.e., Ingles) at mahigit 9% lamang ang mga salin sa wikang Aleman. Samakatwid, may 71% ng mga akdang binanggit sa akda ni Fetscher ang orihinal na nasa wikang Aleman. Sa bahagi naman ng introduksiyon sa wikang Pranses ni Étienne Balibar na pinamagatang *La philosophie de Marx* (1993), 4% lamang ang mga binanggit na akdang nakasulat sa ibang wika (i.e., Italyano at Aleman). Halos 25% ay mga salin na mula sa iba't ibang wika patungong Pranses. Orihinal sa Pranses ang 71% ng mga binanggit na akda (na ang lahat ay inilathala pa sa Paris!). Ang akda naman ni Andi Muaiyah Ramly na pinamagatang *Karl Marx: Materialisme Dialektis dan Materialisme Historis* (2004) [*Karl Marx: Materyalismong Diyalektik at Materyalismong Istoriko*] sa Bahasa Indonesia ay nagbanggit sa bibliograpiya nito ng mga akda sa ibang wika (i.e., Ingles) na umaabot sa 51% ng kabuuan. Gayunpaman, halos 20% ay nakasulat nang orihinal sa Bahasa Indonesia at ang ibang natitira ay mga salin mula sa iba't ibang wika. (Iba pang kaso ang mas sikat na introduksiyon kay Marx ng Aleman-Indones na si Franz Magnis-Suseno na pinamagatang *Pemikiran Karl Marx: Dari Sosialisme Utopis ke Perselisihan Revisionisme* [Kaisipan ni Karl Marx: Mula Utopikong Sosyalismo patungong Tunggalian Hinggil sa Rebisyonismo] (2000) na bagama't nakasulat sa Bahasa Indonesia, nasa wikang Aleman ang karamihan ng mga binabanggit sa bibliograpiya.) Maitatanong marahil kung ano ang proporsiyon kapag may nagsulat ng ganitong uri ng akda sa wikang Filipino. Masasabi kayang may ganitong antas na rin ng integrasyong panloob ang intelektuwal na diskurso hinggil kay Marx sa Pilipinas? Kapansin-pansin din sa halimbawang ito ang pambihirang antas ng integrasyong monolingguwal ng gawaing intelektuwal ng Pransiya, na maaaring siyang modelo at ideyal ng habambuhay na pagsisikap ni Salazar na maglatag sa Pilipinas ng nagsasariling talastasan.

Tungo sa iba pang halimbawa, kapuna-puna na sa akda ni James Francis Warren na *Iranun and Balangigi: Globalization, Maritime Raiding and the Birth of Ethnicity* (2002), wala ni isang akdang binabanggit sa bibliograpiya na nakasulat sa alinmang wika sa Pilipinas (ang mga akdang nakalista sa bibliograpiya ay nasa

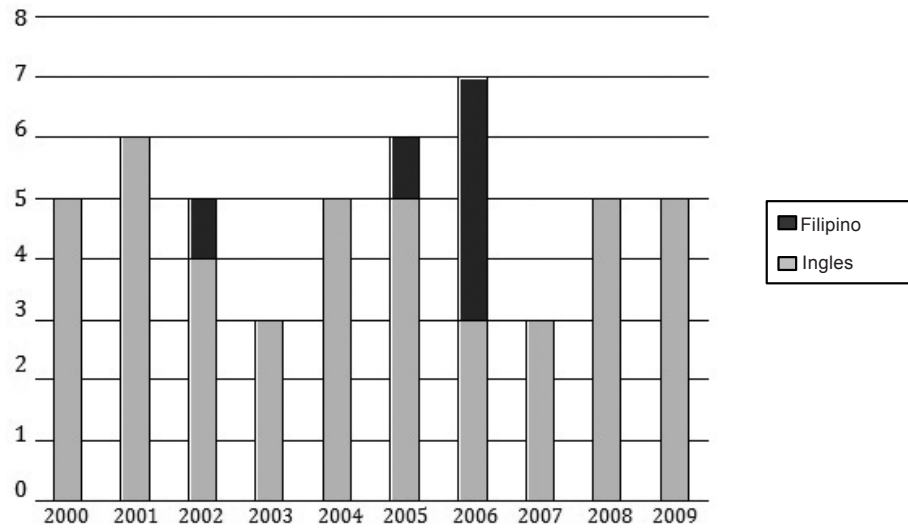
wikang Ingles, Espanyol, Olandes, Pranses, Bahasa, Malaysia, at Danish). Taliwas dito ang koleksiyon ng mga sanaysay ng Australyanong iskolar na si Adrian Vickers na isinalin sa Bahasa Indonesia na may kaugnay na paksa at pinamagatang *Peradaban Pesisir: Menuju Sejarah Budaya Asia Tenggara* [Kabihasnang Tabing-dagat: Tungo sa Pangkulturang Kasaysayan ng Timog Silangang Asya] (2009). Makikita sa bibliograpiya nito na 9% ng mga akda ay nasa Bahasa Indonesia (maliban sa mga akdang nasa wikang Ingles, Olandes, Pranses, Aleman, at Thai). Isa pang matitingnang halimbawa ang akdang isinulat sa Bahasa Indonesia ng Alemang si Uli Kozok hinggil sa sistema ng pagsusulat ng mga Batak sa Sumatra na pinamagatang *Surat Batak* (2009). Tatlung porsiyento (30%) ng mga binanggit na akda sa bibliograpiya ay nasa Bahasa Indonesia. Ito pa nga ang wikang may pinakamaraming nababanggit na akda (ang ibang mga wika ay Olandes, Ingles, Aleman, Batak, at Pranses). Sa akda naman ng Pranses na lingguwista na si Jean-Paul Potet hinggil sa paleograpiyang Pilipino na may pamagat na *Baybáyin: L'Alphabet Syllabique des Tagals* (2012), 18% ng mga akda sa bibliograpiya ay nasa wikang Filipino (kahanay ng mga ito ang mga akda sa wikang Ingles, Espanyol, at Pranses). Makikita kina Kozok at Potet, kahit kapwa mga dayuhan sa mga kulturang kanilang pinag-aaralan, ang sinserong pagsisikap na matuto mula sa mga akdang isinulat ng mga iskolar na nagmula mismo sa mga kulturang ito at gumagamit ng kanilang mga pambansang wika. Kahit pa mga partikular na halimbawa lamang ang mga nabanggit, kung kaya hindi maaaring makapagbuo ng mas pangkalahatang konklusyon, masasabing pinipilit ng higit na mataas na panloob na integrasyon ng isang talastasang pambansa ang mga dayuhang iskolar na harapin, pag-aralan, at gamitin ang mga produkto ng mga pagsisikap nito.

Kapansin-pansin ang relatibong mataas na antas ng panloob na integrasyon nang naaabot ng akademikong komunidad na pangkomunikasyon ng Bahasa Indonesia sa agham panlipunan at Araling Indones kumpara sa kasalukuyang kalagayan ng AP. Nakamit ito sa pamamagitan ng papadalas nang papadalas at patindi nang patinding mga interaksyon sa loob ng larangan ng Bahasa Indonesia sa kanilang pambansang komunidad na pangkomunikasyon. Sa larangan ng diskusyon at talastasan na ito, maaaring pag-usapan ang lahat ng bagay na walang anumang panimulang pamigil o mga hangganang naitakda kaugnay ng anumang “mentalidad” na Indones. Napapatunayan ng karanasang Indones, sa kabila ng marami ring pagkakaiba, na hindi produktibo ang mga karagdagang restriksiyon ng PP na pang-“mentalidad” sa paglahok sa talastasang pambansa. *Malaking hadlang ito sa pagsusulong ng mas inklusibong AP sa wikang Filipino.*

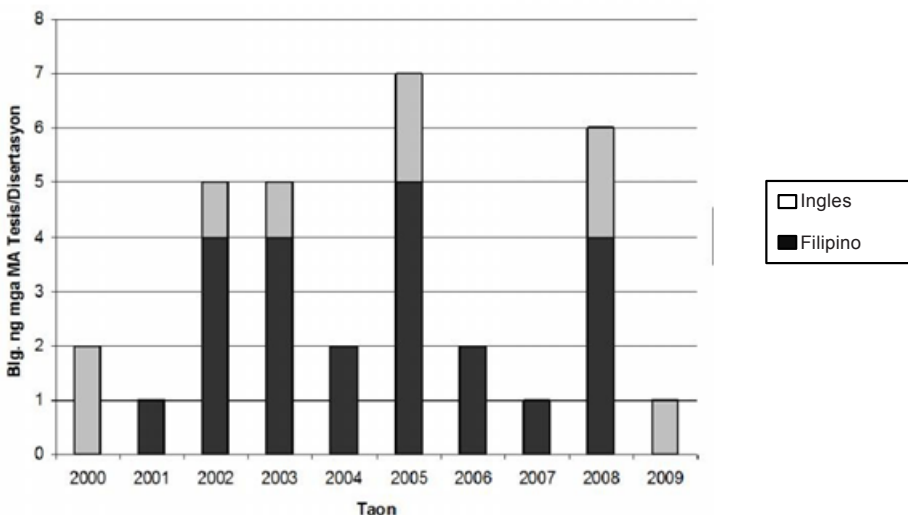
Kung tutuon naman sa panloob na integrasyon ng AP sa kontekstong Pilipino lamang, magandang ilahad sa bahaging ito ang ilang datos hinggil sa paggamit ng wikang Filipino sa mga digri ng MA at Ph.D. sa AP sa Asian Center (AC) at sa Kolehiyo ng Arte at Literatura (KAL) (UP Diliman). Ipinapakita ng Graph 1 at Graph 2 ang bilang ng mga matagumpay na naipagtanggol na masteradong Tesis/Disertasyon sa AP sa AC at KAL sa mga taong 2000 hanggang 2009 (83

ang kabuuang bilang). Sa panahong ito, 12% ng mga tesis/disertasyon sa AC ang nakasulat sa Filipino samantalang 73% naman ang sa KAL. Ang mga binanggit o sinipi na mga akda na nakasulat sa wikang Filipino sa mga tesis/disertasyon sa AC ay napakaliit na 2% lamang samantalang ang sa KAL ay 13.8% (7,669 ang kabuuang bilang ng mga akdang binanggit). Animnapu't anim na porsiyento (66%) ng mga tesis/disertasyon sa AC ay walang kahit ni isang akda sa wikang Filipino na nakalista sa bibliograpiya samantalang 12% naman ang bilang ng sa KAL. Ang apat na MA tesis/disertasyon sa KAL na walang banggit na anumang akdang nakasulat sa Filipino ay nakasulat sa Ingles. Sa kabilang banda naman, ang

Graph 1 — Bilang ng mga masteradong tesis at disertasyon sa Filipino at Ingles sa Asian Center (2000–2009).

Graph 2 — Bilang ng mga masteradong tesis at disertasyon sa Filipino at Ingles sa KAL (2000–2009)

33 masteradong tesis/disertasyon ng AC na walang banggit na akdang nakasulat sa Filipino ay nakasulat lahat sa wikang Ingles. Kapuna-puna sa gayon ang malakas na tendensiya sa mga masteradong tesis/disertasyon na nakasulat sa Ingles na magbanggit ng eksklusibong Ingles na mga sanggunian. Halos walang diyalogong nagaganap sa iskolarsyip sa wikang Filipino. Mas balanse ang mga tesis/disertasyon na nakasulat sa Filipino sa pagsangguni kapwa sa mga akda sa wikang Ingles at Filipino (kahit sekundaryo pa rin sa pangkalahatan ang mga akdang Filipino).

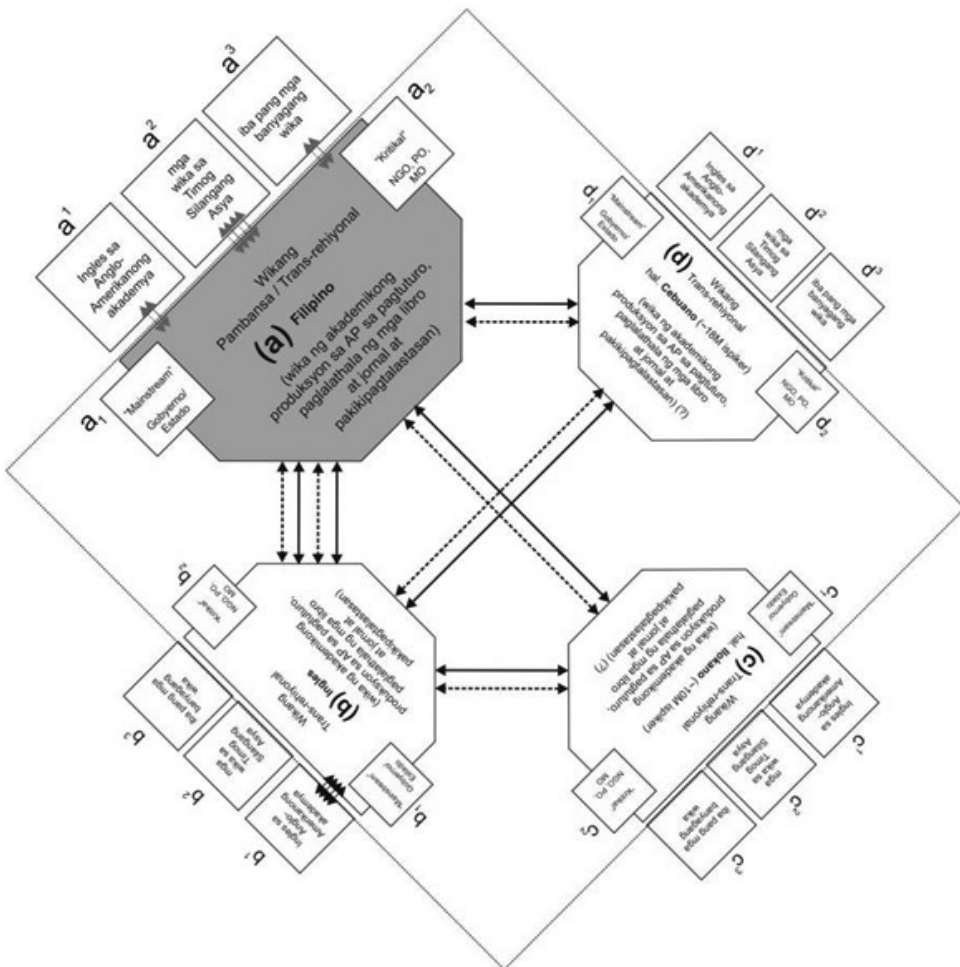
Mapalalakas ang kabuuang integrasyon ng sistema ng produksiyong intelektuwal na ito hindi sa pamamagitan ng pagtatakda ng mga “mentalidad” na kailangang pagkaisahan. Sapat na ang pagkakaisa sa usaping pangwika. Sapagkat sa katunayan, tulad ng nasabi na, hindi agad-agad nakasalalay sa substantibong “nilalaman” (kahit pa mga tanong ang mga ito) ang usapin ng pagtataguyod ng ganitong nagsasariling agham panlipunan. Mas nakadepende ito sa produktibong pagkakabukas ng talastasan at pagpapalakas ng mga ugnayang pantalastasan sa loob ng komunidad na pangkomunikasyon ng AP. Ngunit lampas pa rito, dulot ng masalimuot na kontekstong pangwika ng Pilipinas, maaari pa ngang imungkahi ang pagbubukas ng talastasan hindi lamang sa loob ng iisang partikular na wika kundi maging sa pagitan ng mga wika. Kaya marahil, imbes na “talastasan” ang pag-usapan, ay mas angkop ang ideya ng multilingguwal na “komunidad na pangkomunikasyon”.

Nagsasariling talastasan: Ang komunidad na pangkomunikasyon sa AP

Sa pagdami, pagdalas, at pagbilis ng paulit-ulit na pagtatagpuan ng mga akademiko at mananaliksik sa loob ng namumuong talastasan ng nagsasariling AP, posibleng lumitaw ang maraming orihinal na konsepto, teorya, lapit, metodo, at mga suliranin. Ano kaya ang maaaring kalabasan kung pagsasamahin ang mapanlikhang nosyon ng talastasan ng PP at ang mga payak na mga pamantayan ng nagsasariling agham panlipunan? Ang Larawan 1 ay representasyon ng isang posibleng paraan ng ganitong pagsasanib.

May larangan ng talastasan ang AP sa wikang Filipino (a) at may larangan ng talastasan (at tradisyon) ang AP sa wikang Ingles (b). Naipagbibigkis ang mga ito sa iba't ibang paraan (sinisimbolo ng mga palaso sa diagram) bilang mga bahagi ng iisang komunidad na pangkomunikasyon ng mga nagsasagawa ng AP sa Pilipinas. Ang ugnayan ng pakikipagtalastasan ng dalawang larangan ng produksiyon ng AP sa wikang Ingles at Filipino ay binubuo ng iba't ibang anyo ng pagtatagpong berbal at nakasulat (pagsasalin). Sa diagram, makikita na ang iskolarsyip na Pilipino sa wikang Ingles ang pangunahing daluyan ng mga sangkap ng dominanteng agham panlipunan na Europeo-Anglo-Amerikano papaloob sa komunidad na pangkomunikasyon (b¹) at gayundin ng mga lumilitaw na rehiyonal na sentro ng Araling Timog-Silangang Asya. Bagama't maaaring ispekulatibo, ang nakikinitang pangunahing daluyan papaloob sa komunidad na pangkomunikasyon ng mga tradisyong nasa mga wikang Asyano mula sa Timog-Silangang Asya tulad ng

Larawan 1 — Representasyon ng (mungkahing) Komunidad na Pangkomunikasyon sa AP.

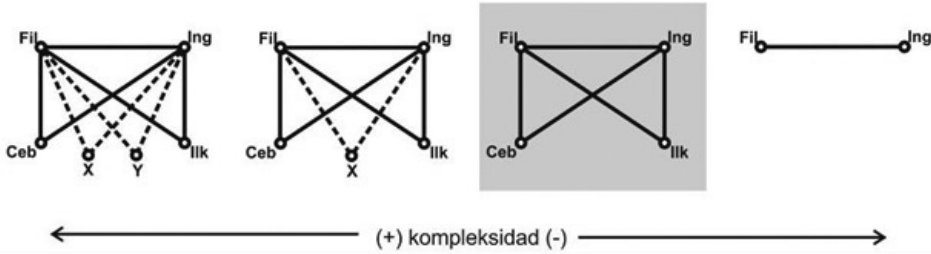

Bahasa Indonesia at Bahasa Malaysia (o kahit pa Asya mismo sa pangkalahatan) ay ang wikang Filipino (a^2). Gayunpaman, sentral na tungkulin din ang pagsasalin sa Filipino ng mga akda mula sa tradisyong Europeo-Anglo-Amerikano (a^1) at lahat ng mga kinakailangang kaisipan o akda mula sa Europa at lahat ng iba pang dako ng daigdig (a^3).

Tinutukoy sa diagram ang posibilidad ng pagbubuo ng mga larangan ng talastasan sa ibang mga wikang “trans-rehiyonal” (o mga wikang sinasalita sa higit sa isa o sa pagtawid ng mga rehiyon sa Pilipinas) katulad ng Cebuano (d) at Ilokano (c). Sa katunayan, wala pa sa kasalukuyang institusyonal na batayang pang-akademiko ang AP sa wikang Cebuano o Ilokano. Kung mayroon man, masasabing napakapambihira ang mga masteradong tesis at disertasyon sa larangan ng AP na nakasulat sa mga wikang ito kahit pa sa mga malalaking pamantasan sa Ilocos o

Kabisayaan. Ang pangunahing wikang nagagamit ng mga Cebuano at Ilokano (at maging ng iba pang mas maliliit na wika) sa akademikong konteksto ay Ingles o Filipino. Ang ganitong mga trans-rehiyonal na wika, na tumatawid sa mga rehiyon at may mga nagsasalitang populasyon na mas malaki pa sa maraming bansa sa daigdig, ay maaaring maging batayan ng orihinal at masiglang akademikong produksiyon sa AP na may rehiyonal, trans-rehiyonal, at pambansang saklaw sa mga sentrong akademikong maitatatag sa Kabisayaan o Ilocos mismo. (Dapat paulit-ulit na idiin na hindi sapagkat diumano’y “rehiyonal” na wika ang mga ito ay maaari lamang na “rehiyonal” na mga usapin ang maging mga paksain sa paggamit sa mga ito bilang mga wikang akademiko at wika ng pananaliksik. Maaaring maging paksa ng mga ito ang mga bagay o usapin sa ibang malalayong mga rehiyon at, lalo na, ang mga bagay o usapin sa antas na “pambansa.”) Ang paggamit ng mga wikang ito sa larangan ng AP bilang mga wikang akademiko ay hindi nangangahulugang magsasarili o magbubukod na ang mga ito bilang mga talastasan. Ipinapakita pa rin sa diagram (sa mga guhit na palaso) ang posibleng mga anyo ng mapagbigkis na ugnayan sa iisang komunidad na pangkomunikasyon. Sa pangkalahatan, maaaring magsilbi ang Filipino at Ingles bilang mga magkapantay na “conference language” sa mga komunikasyon at talastasan kung kaya’t mas inaaasahan na ang mga ito ang magiging mga wikang pantawid sa pagitan ng Cebuano at Ilokano. (Kasalukuyang 24 ang opisyal na wika sa European Union ngunit tatlong “conference language” lamang talaga ang ginagamit: Ingles, Pranses, at Aleman.) Ang mga wikang trans-rehiyonal lamang na ito ang masasabing kasalukuyang may sapat na populasyon, rekurso, at tradisyon upang praktikal na makapaglunsad ng ganitong proyekto bilang mga wikang akademiko sa AP sa mga pamantasan sa Kabisayaan at Ilocos. Hindi rito nananawagan para sa anumang anyo ng *iresponsableng* “panlingguwistikang anarkismo” na magresulta lamang sa ganap na pagkakawatak-watak ng buong komunidad na pangkomunikasyon sa ngalan lamang ng “pluralidad” per se. Lilikha ang ganitong maling tunguhin ng napakatinding mga balakid sa pagsusulong ng AP bilang talastasang pambansa. Dapat idiin muli na ang mga wikang akademiko na pinag-uusapan dito ay nangangailangan ng institusyonalisasyon, istandardisasyon, at mahusay na interkomunikasyon na, kahit pa alinmang bansa sa daigdig ang tingnan, hindi talaga magagawa para sa lahat ng wika. Gayunpaman, hindi imposibleng magkaroon din ng masiglang produksiyon na ambag sa pangkalahatang AP ang iba pang “mas maliliit” na wika sa Pilipinas. Nagmumungkahi lamang dito ng posibleng iskema na makapagbabalanse ng panawagan para sa higit na “pluralidad” pangwika at ng pangangailangan din ng pagkakaroon ng mabisa at hindi labis na komplikadong sistema ng pamamalakad ng komunidad na pangkomunikasyon sa AP (Larawan 2). Gayunpaman, nababawasan ang kompleksidad ng sistema dahil hindi “*fully connected network*” ang nasa representasyon. Dulot ito ng posibleng pangkalahatang paggamit ng mga wikang Filipino at Ingles bilang mga wikang pantawid.

Larawan 2 — Pagdagdag ng mga wika at pagtindi ng kompleksidad ng sistemang pangkomunikasyon.

Hindi dapat mag-alala o mangamba ang mga nagtataguyod ng pambansang wika—Filipino—na maaaring mapahina ng ganitong mas masaklaw na konsepto ng komunidad na pangkomunikasyon ang gawain at produksiyong akademiko sa Filipino. Pinakamalakas na sa ngayon ang wikang Filipino sa gawaing pang-akademiko sa buong Pilipinas (maliban sa Ingles) at relatibong malayo na ang narating na pag-unlad at antas ng kasanayan sa pormal na talastasan, pagsusulat, paglalathala, pagtuturo, at pagsasalin. Makikita rin sa diagram ang pagtatangi sa pangkalahatan ng wikang Filipino bilang wika ng produksiyon ng AP.

Ang malaking parihaba ang kumakatawan sa buong komunidad na pangkomunikasyon ng AP. Upang mapatatag ang multilingguwal (o kwadralingguwal) na kabuuang ito, kakailanganin ang mga sumusunod: (a) mga sistema ng pagsasalin (hindi lamang ng mga pamagat at abstrak kundi ng buong mga artikulo at akda); (b) pagbubuo ng pisikal at digital na mga database ng mga pananaliksik at materyales; at (c) mga pormal na programa ng pag-aaral ng wika upang mapalawak ang mga kakayahang pangwika ng mga iskolar ng AP.

Pinagbibigkis ng AP sa interdisiplinaryong paraan ang pagpapahalaga sa pag-aaral ng mga wika, panitikan, araling sining at kultura (bilang batayan ng pagpasok sa disiplina), at ang mga konsepto, teorya, metodo, at mga paksain ng agham pampulitika, sosyolohiya, sikolohiya, lingguwistiks, antropolohiya, ekonomiks, at kasaysayan. Ang mga pananaliksik sa AP ay maaaring magkaroon ng anyong *mainstream* o mas malapit sa pamahalaan at estado (a¹). Maaari rin itong magkaroon ng pangunahing kritikal na katangian na may kaugnayan sa mga non-government organization (NGO), people’s organization (PO), at mass organization (MO), at nakakakabit sa aktibismo at iba’t ibang uri ng adbokasiya. Itong huli ay masasabing kalahok, nakikiisa, at lumulubog sa malawak na “kritikal na komunidad na pangkomunikasyon” (a²). Ang lahat ay malayang makapag-aambag sa komunidad na pangkomunikasyon ng AP. Ang anyong akademiko ng PP na may dala-dalang partikular na konseptuwalisasyon ng “mentalidad ng Kapilipinuhan” ay magiging isang bahagi na lamang ng masaklaw na komunidad na pangkomunikasyon na ito. Umaayon ito sa mungkahi ni Paluga (2009, p. 121) na tinatawag niyang

“minimalistang” bersiyon ng PP. Ayon sa kaniya, “binubuo ang PP ng set ng mga bokabularyo at balangkas: isang set ng mga limitado, ‘namarkahang’ kataga/kategorya—na may interes sa pagpapalalim ng mga ito patungo sa pagsusuri ng mga kaugnay na kategorya sa Wikang Filipino (WP)—at ang kaugnay nitong mga programatikong Balangkas.” Mula sa isang mapanaklaw at mapanlahat na pananaw, ang PP ay natatransporma sa isang programa ng pananaliksik na katapat lamang ng iba pa sa larangan ng AP (kahit pa bukod-tangi ang mga kabatirang naibibigay ng mga akda ni Salazar sa mga iskolar sa AP).

Ang mga nandarayuhan o dayuhang mananaliksik sa AP ay maaaring gumamit ng Ingles, Filipino, o iba pang wika sa Pilipinas sa kanilang pakikipagtalakayan at paglalathala na maaaring tumagos papaloob sa komunidad na pangkomunikasyon ng AP. Sa gayon dito lumilitaw bilang pangunahing usapin ang mga kuwestiyon hinggil sa “epistemikong pribilehiyo,” “awtenticidad,” o “pook” na pinanggagalingan at pinagtatrabahuan (Hau, 2013). Ayon nga kina Ratna Saptari, Henk Schulte Nordholdt, at Bambang Purwanto (2008, p. 3), “hindi dapat panatilihin matingkat ang pagkakaiba ng dayuhan at lokal sa produksiyon ng kaalamang pangkasaysayan... hangga’t maaaring masuri o mapag-aralan ang metodolohiya ayon sa siyentipikong pamamaraan, hindi na maaaring maging usapin kung sino ang nagsulat”. Paglahok sa pangkalahatang talastasan at produksiyon lamang ang mahalaga at hindi ang anumang konsiderasyon ng “lahi,” nasyonalidad, o lugar ng paninirahan. Ang papatindi at papahigpit na integrasyon ng lahat ng mga bahagi ng komunidad na pangkomunikasyon ay maaaring humantong sa isang yugto ng estabilidad at katatagan ng awtonomo, at bukas na talastasan sa AP na magtitiyak ng mas pangmatagalang institusyonalisadong pag-iral ng AP sa Pilipinas. Ang kabuuang komunidad na pangkomunikasyon na ito ay ang paraan ng *pagsasariling-atin* ng samu’t saring kaalaman tungkol sa ating mga sarili bilang isang bansa.

Mga hamon sa indibidwal na iskolar sa larangan ng AP

Upang magtagumpay ang ganitong iskema, kailangang may ambag ang bawat iskolar ng AP sa komunidad na pangkomunikasyon na ito.

Sa katunayan, malaki pa rin ang bilang ng mga iskolar sa AP na monolingguwal sa wikang Ingles sa pagbabasa at pagsusulat. Maraming iskolar na ipinagmamalaking binabasa nila si Michel Foucault ngunit hindi makatagal sa pagbabasa ng mga akdang akademiko sa wikang Filipino. Dapat isaisip na kung ang pagbabasa kay Foucault at iba pa ay nangailangan ng pagsasanay, ganito rin ang pangangailangan ng pagsasanay ng sarili sa pagbabasa ng mga akdang akademiko sa wikang Filipino. Sa pagsasanay na ito, unti-unting magiging madali at mabilis ang akademikong gamit sa Filipino. Depende sa larangan ng pananaliksik, dapat pagsikapang balanseng talakayin, suriin, gamitin, at pakinabangan ang mga naisulat ng mga Pilipino sa larangan ng AP sa wikang Filipino man o Ingles (o iba pang wika) sa mga sariling pananaliksik. Gayundin, dapat pagsikapang hubugin ng bawat iskolar sa AP ang kakayahang magsulat ng mga pananaliksik, libro, at artikulo sa

wikang Filipino. Kailangan ding magsanay sa paggamit ng wikang Filipino sa mga akademikong forum at talakayang nilalahukan sa Pilipinas. Sa bahagi ng mga guro, dapat tiyaking may bahagi ng mga babasahin sa kanilang mga klase na nasa wikang Filipino. Kapag seryosong isinagawa ng bawat iskolar sa AP ang mga alintuntuning ito (hindi lamang sa Filipino kundi sa iba ring mga wika sa diagram maliban sa Ingles), tiyak na may malaking progresong maaabot ang kabuuang komunidad na pangkomunikasyon, at hindi lamang ang AP sa Filipino, kahit sa loob lamang ng 10 taon. Makabubuo ito ng isang *critical mass* na mahalaga sa patuloy na pag-iral at pagsulong ng AP. Bilang panghuli, dapat pagsikapan ng mga espesyalista hinggil sa mga teorista o pilosopong Europeo-Anglo-Amerikano (o mula sa alinmang dako ng daigdig), ang pagsasalin sa mga akda ng mga palaisip na ito patungong wikang Filipino. Normal sa ibang bansa na ang mga espesyalista sa mga partikular na palaisip ay siya ring pangunahing tagasalin ng mga akda nito. Dapat salungguhitan na hindi ito mababang uri ng gawain.

Konklusyon: Isang Sentro ng Araling Pilipino?

Ang hinahangad na “institusyonalisasyon” ng komunidad na pangkomunikasyon ng AP ay hindi tumutukoy sa iisang institusyon lamang kundi sa pag-uugnayan at paglalangkapan sa iisang network ng iba’t ibang mga institusyon sa lateral na antas. Gayunpaman, malaking bagay rin kung dumating ang panahong makapagpatayo ang UP Diliman ng isang Sentro ng Araling Pilipino. Maaari itong magsagawa ng mga regular na forum, seminar, at pambansang kumperensiya sa AP. Makapaglulunsad din ito ng serye ng publikasyon ng mga aklat, monograpo, at sariling *open access* na mga e-dyornal sa internet na monolingguwal sa Filipino o bilingguwal sa Ingles at Filipino. Ang ganitong Sentro ng Araling Pilipino ay makakakalap ng sapat na suporta para sa mga mag-aaral sa usapin ng iskolarship at gawad saliksik at makapagpatayo ng kumprehensibong aklatan at mayamang digital resource ng mga materyales sa larangan ng AP. Sa ganitong paraan, magkakaroon ng isang sentro o hugpungan sa pagpapatatag ng komunidad na pangkomunikasyon ng AP sa pambansang antas; maliban pa rito, may mga *linkage* sa iba’t ibang mga sentro ng Araling Pilipino at Araling Timog- Silangang Asya sa buong daigdig.

MGA SANGGUNIAN

- Alatas, Syed Farid. (2006). *Alternative Discourses in Asian Social Science: Responses to Eurocentrism*. New Delhi: Sage Publications India.
- Balibar, Étienne. (1993). *La philosophie de Marx*. Paris: La Découverte.
- Dussel, Enrique. (2013). *Ethics and Liberation: In an Age of Globalization and Exclusion*. Durham and London: Duke University Press.
- Enriquez, Virgilio G. (1994). *Pagbabangong-dangal : Indigenous psychology and cultural empowerment*. Quezon City : Akademya ng Kultura at Sikolohiyang Pilipino.
- Fetscher, Iring. (2004). *Marx*. Wiesbaden: Panorama-Verlag.

- Guillermo, Ramon. (2000). Ang ISI at ang alamat ng internasyunal na komunidad ng mga siyentista. *Asian Studies*, 26(2), 133–53.
- _____. (2003). Exposition, critique and new directions for Pantayong Pananaw. *Kyoto Review of Southeast Asia*, 3.
- _____. (2008). Toward a Filipino Language Philippine Studies Project. *Philippine Studies*, 56(4).
- _____. (2009). Pantayong Pananaw and the history of Philippine political concepts. *Kritika Kultura*, 13, 107–116.
- _____. (2009a). *Pook at Paninindigan: Kritika ng Pantayong Pananaw*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- _____. (2009b). *Translation and Revolution: A Study of Jose Rizal's Guillermo Tell*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press.
- _____. (2010). Notes on Zeus Salazar's Filipino translation of *The Communist Manifesto*. Nasa Teresa S. Encarnacion Tadem & Laura L. Samson (Eds.), *Marxism in the Philippines: Continuing Engagements* (pp. 31–45). Manila: Anvil.
- _____. (2011, Oktubre). In praise of the dictatorship of the highly published. *The University of the Philippines Newsletter*.
- _____. (2011, Abril 11). Strange phenomenon: A response to Lacanilao. *Philippine Daily Inquirer*.
- Hau, Caroline S. (2002). The “cultural” and “linguistic” turns in Philippine scholarship. Nasa Corazon D. Villareal et al. (Eds.), *Ruptures and Departures: Language and Culture in Southeast Asia* (pp. 36–70). Quezon City: Department of English and Comparative Literature, University of the Philippines.
- _____. (2013, Pebrero). Privileging roots and routes: Filipino intellectuals and the contest over epistemic power and authority. Papel na binasa sa *Historiography and Nation since Pasyon and Revolution: Conference in Honor of Professor Reynaldo C. Ileto*, Ateneo de Manila University, Quezon City, Philippines.
- Hernandez, Jose Rhommel B. (2009). Ang pandaigdigang pananaw ng Pantayong Pananaw. *Kritika Kultura*, 13, 136–144.
- Kozok, Uli. (2009). *Surat Batak: Sejarah Perkembangan Tulisan Batak Berikut Pedoman Menulis Aksara Batak dan Cap Si Singamangaraja XII*. Jakarta: Kepustakaan Populer Gramedia.
- Magnis-Suseno, Franz. (2000). *Pemikiran Karl Marx: Dari Sosialisme Utopis ke Perselisihan Revisionisme*. Jakarta: Penerbit PT. Gramedia Pustaka Utama.
- Mendoza, S. Lily L. (2007). Theoretical advances in the discourse of indigenization. Nasa Atoy Navarro at Flordeliza Lagbao-Bolante (Eds.), *Mga Babasahin sa Agham Panlipunang Pilipino, Sikolohiyang Pilipino, Pilipinolohiya, at Pantayong Pananaw* (pp. 241–297). Quezon City: C&E Publishing.
- Nolasco, Ricardo. (2015). Ang madalas itanong tungkol sa Wikang Pambansa (pero hindi sinasagot ng kasiya-siya). Di pa nailathalang sanaysay.
- Paluga, Myfel Joseph. (2009). Pagbabasa at pagbabasang-muli sa PP. *Kritika Kultura*, 13, 117–127.
- _____. (2012). Mga Talâ at Tanong sa (di-buong) Pag-aagham-tao. *hal.*, 1.
- Potet, Jean-Paul G. (2012). *Baybâyin: L'Alphabet Syllabique des Tagals*. Raleigh, USA: Lulu Press Inc.
- Ramly, Andi Muawiyah. (2004). *Karl Marx: Materialisme Dialektis dan Materialisme Historis*. Yogyakarta: LKIS.

- Salazar, Zeus A. (1997). Ang Pantayong Pananaw bilang diskursong pangkabisan. Nasa Atoy Navarro, Mary Jane Rodriguez & Vicente Villan (Eds.), *Pantayong Pananaw: Ugat at Kabuluhan* (pp. 79–125). Mandaluyong City: Palimbagang Kalawakan.
- Saptari, Ratna, Henk Schulte Nordholdt, & Bambang Purwanto (Eds.). (2008). *Perspektif Baru Penulisan Sejarah Indonesia*. Jakarta: YOI at KTLIV, Bali: Pustaka Larasan.
- Vickers, Adrian. (2009). *Peradaban Pesisir: Menuju Sejarah Budaya Asia Tenggara*. Denpasar, Bali: Udayana University Press.
- Warren, James Francis. (2002). *Iranun and Balangigi: Globalization, Maritime Raiding and the Birth of Ethnicity*. Quezon City: New Day Publishers.

PASASALAMAT

Unang binasa ang papel na ito sa Sampaksaan: Ang Araling Pilipino sa Larangang Pambansa at Pandaigdigang Pagbabago na ginanap noong 28–29 Mayo 2013 sa GT-Toyota Asian Cultural Center, Unibersidad ng Pilipinas Diliman. Salamat kina Dekano Elena Mirano at Kawaksing Dekano Gonzalo Campoamor II ng Kolehiyo ng Arte at Literatura; sa Sentro ng Wikang Filipino para sa suporta sa pananaliksik hinggil sa wikang Filipino ng mga masteradong tesis at disertasyon sa Araling Pilipino (2011); kay Yasmin Bisoy, ang mahusay na tumulong sa pagsasagawa ng pananaliksik na ito; kina Filomeno “Jun” Aguilar at Clemen Aquino, na lumahok sa kumperensiya; at kay Caroline Hau na nakapag-ambag din ng mahahalagang ideya. Maraming salamat din kina Dekano Carol Sobrichea at Zeus A. Salazar para sa oportunidad na makipagtalastasan.

TUNGKOL SA MAY-AKDA

Si Ramon Guillermo ay Propesor sa Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas sa Unibersidad ng Pilipinas Diliman. Nagtapos siya ng MA Araling Pilipino sa UP Diliman at Ph.D. Araling Timog-Silangang Asya sa Unibersidad ng Hamburg, Alemanya. May-akda siya ng mga librong *Translation and Revolution* (Ateneo de Manila University Press, 2009) at *Pook at Paninindigan: Kritika ng Pantayong Pananaw* (UP Press, 2009).